

BEČKA KONVENCIJA O ZAŠTITI OZONSKOG OMOTAČA I MONTREALSKI PROTOKOL O SUPSTANCAMA KOJE OŠTEĆUJU OZONSKI OMOTAČ

Bosna i Hercegovina je ratificirala Bečku konvenciju o zaštiti ozonskog omotača po osnovu preuzimanja- sukcesije međunarodnih obaveza SFRJ (“Sl. list SFRJ Međunarodni ugovori” broj:16/90 i „Sl. list Republike BiH“ broj: 13/94) i Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač (“Sl. list SFRJ Međunarodni ugovori ” ,broj: 16/90 i „Sl.list Republike BiH“ „broj: 13/94).

Bosna i Hercegovine se ubraja se u zemlje iz člana 5. Montrealskog protokola, obzirom na potrošnju supstanci koje oštećuju ozonski omotač manju od 0,3 kg po stanovniku supstanci iz Dodatka A i potrošnjom manjom od 0,2 kg po stanovniku supstanci iz Dodatka B Montrealskog protokola, što daje mogućnost da kao zemlja u razvoju korištenje međunarodnih sredstava na postupku ukidanja potrošnje kontroliranih supstanci iz upotrebe.

Na Montrealski protokol, kao provedbeni mehanizam Bečke konvencije o zaštiti ozonskog omotača, doneseni su amandmani , usvojeni u Londonu (1990. godine), Kopenhagenu (1992. godine), Montrealu (1997. godine) (“Službeni glasnik BiH”, Međunarodni ugovori, br. 8/03) i Peking (2011.godine) (“Službeni glasnik BiH”, Međunarodni ugovori, br. 06/11) koje je Bosna i Hercegovina u proteklom periodu ratificirala i Pekinški 2011

Prihvatanjem Montrealskog protokola, te njegovih amandmana, ostvareni su preduslovi za implementaciju aktivnosti na ukidanja potrošnje supstanci koje oštećuju ozonski omotač. Ukidanje potrošnje CFC supstanci, halona, metil bromida uspješno je završeno u proteklom periodu kroz konverziju tehnologija, implementacijom investicionih projekata, te provođenje neinvesticionim aktivnosti na procesu isključivanja iz upotrebe. Postepeno isključivanje iz upotrebe HCFC supstanci je u finalnoj fazi.

Peti amandman na Montrelaski protokol- Kigali Amandman je usvojen 2016. godine čime se kontrolnim mjerama iz Montrealskog protokola dodalo postupno smanjenje potrošnje i proizvodnje hidrofluorokarbonske- HFC supstanci. Ove supstance su i pod nadzorom Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o promjeni klime, Kjoto protokola i Pariškog sporazuma. HFC supstance su uvedene kao zamjena supstancama koje oštećuju ozonski omotač, ali kao gasovi sa efektom staklene bašte imaju značajan potencijal globalnog zagrijavanja skr. GWP.

Bosna i Hercegovina je tokom 2019. godine pokrenula aktivnosti na ratifikaciji Kigali amandmana što uključuje uspostavu saradnju sa nadležnim sektorom energetike na državnom i entitetskom nivou, državnom institucijom zaduženom za standarde, entitetskim Fondovima za okoliš, potencijalnim centrima za treninge u oblasti klimatizacije i hlađenja, Asocijaciojm za rashladnu i klima tehniku pri Vanjskotrgovinskoj komori BiH, te sektorm carina pri UIO BiH u cilju stavljanja cjelokupnog institucionalnog i pravnog okvira s ciljem implementacije obaveza prosteklih ratifikacijom Kigali amandmana. U Federaciji BiH je pokrenuta aktivnost na daljoj prilagodbi pravnog okvira kroz izradu novog Zakona o zaštiti zraka.

Obaveze države Bosne i Hercegovine po Bečkoj konvenciji o zaštiti ozonskog omotača i Montrealskom protokolu

- da poduzima odgovarajuće mjere za zaštitu ljudskog zdravlja i okoline od negativnih posljedica prouzrokovanih ljudskom djelatnošću, koji utječu ili mogu utjecati na oštećenje ozonskog omotača;

- sa ciljem da se doprinese smanjenju globalne emisije supstanci koje oštećuju ozonksi omotač, da poduzme sve potrebne kontrolne mjere u potrošnji supstanci koje oštećuju ozonksi omotač i njihovoj postepenoj eliminaciji iz upotrebe, a prema dinamici definisanoj nacionalnim programima i akcionim planovima sačinjenih uz pomoć izabrane međunarodne agencije za implementaciju.
- da namjenski i kvalitetno troši odobrena grant sredstva Multilateralnog fonda (MLF) za realizaciju programa i projekata, odobrenih od Izvršnog odbora MLF-a
- da redovno i prema usvojenoj dinamici Konferencije stranki Montrealskog protokola i, u određenim terminima, svake godine, izvjestava nadležne organe Montrealskog protokola o stanju potrošnje i realizaciji nacionalnog / državnog programa postepenog smanjivanja potrošnje i eliminacije korištenja supstanci koje oštećuju ozonksi omotač u zemlji.

Kao institucionalni mehanizam za implementaciju ovog međunarodnog ugovora uspostavljena je Ozonska jedinica Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, kao Fokalna tačka, sa odjelima u Federalnom ministarstvu okoliša i turizma i nadležnim ministarstvom za okoliš Republike Srpske temeljem zaključka Vijeća Ministara Bosne i Hercegovine sa sjednice održane 15.07.2000. godine.

Ozonska jedinica je uz finansijsku pomoć Multilateralnog fonda za implementaciju Montrealskog protokola i pod monitoringom agencije UNIDO-a, kao međunarodne organizacije za implementaciju Montrealskog protokola u BiH, u periodu od ratifikacije Bečke Konvencije i Montralskog protokola uspješno implementirala sve Programe i planove za eliminaciju supstanci koje oštećuju ozonksi omotač kroz investicione i neinvesticione aktivnosti, te time ispunila dosadašnje obaveze koje proizilaze iz Montrealskog protokola.

Odredbе Montrealskog protokola i Bečke konvencije u Bosni i Hercegovini se implementiraju kroz usvojenu legislativu, a to je Odluka Vijeća Ministara BiH o uvjetima i načinu provođenja Montrealskog protokola i postepenog isključivanja iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonksi omotač u Bosni i Hercegovini („Sl. glasnik BiH“, br. 36/07 i 67/15).

Ovom Odlukom su precizno određeni uvjeti i način postepenog smanjivanja potrošnje supstanci koje oštećuju ozonksi omotač, zamjenskih supstanci i mješavina zamjenskih supstanci, te njihovog postepenog isključivanja iz upotrebe, kao i postupanja sa ovim supstancama i proizvodima koji ih sadrže u Bosni i Hercegovini.

Odlukom se određuju:

- uslovi za uvoz i izvoz supstanci koje oštećuju ozonksi omotač i zamjenskih supstanci (sistem licenciranja, odobravanje kvota za uvoz i izdavanje uvoznih dozvola)
- uslovi za uvoz i izvoz proizvoda koji sadrže kao ugrađene ili koji funkcionalno koriste ove supstance
- praćenje i kontrola uvoza i izvoza supstanci koje oštećuju ozonksi omotač i proizvoda koji sadrže ili koriste ove susptance i izvještavanje relevantnih domaćih i međunarodnih institucija, organizacija ili organa, o uvozu i izvozu i njihovoj godišnjoj potrošnji.

Ovom Odlukom se takođe utvrđuje Program i rokovi za postepeno isključivanje iz upotrebe kontroliranih supstanci u Bosni i Hercegovini, svrstanih po osnovnim grupama, definiranim u aneksima Montrealskog protokola i odlukama Konferencije stranki Montrealskog protokola,

koje obavezuju Bosnu i Hercegovinu, kao stranku ovog međunarodnog multilateralnog sporazuma.

Provođenje Montrealskog protokola i zaštita ozonskog omotača, tretirano je entitetskim zakonima: Zakonom o zaštiti vazduha Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 124/11 i 46/17) i Zakonom o zaštiti zraka Federacije BiH, („Službene novine Federacije BiH“, broj: 33/03 i 04/10), te Zakonom o zaštiti zraka Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ br. 25/04, 01/05, 19/07 i 09/09), kao i podzakonskim aktima izdatim od strane nadležnih institucija oba entiteta: Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske i Federalno ministarstvo okoliša i turizma, kao i Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinsko-pravne poslove Brčko distrikta BiH.

Podzakonski akti u oba entiteta Federaciji BiH i Republici Srpskoj, te Brčko distriktu BiH su: Pravilnik o postepenom isključenju supstanci koje oštećuju ozonski omotač- („Službene novine Federacije BiH“, br. 39/05), Uredba o postepenom isključenju supstanci koje oštećuju ozonski omotač- („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 94/05), te Pravilnik o postepenom isključivanju supstanci koje oštećuju ozonski omotač („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ br. 30/06). Njima je regulirano i operativno provođenje BiH programa postepenog isključivanja iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač, posebno u slijedećim oblastima djelovanja:

- kontrola i pregled uređaja u pogonu, koji sadrže ove supstance i rad servisa,
- prikupljanje supstanci iz postojećih rashladnih uređaja u pogonu,
- odlaganje starih ili neispravnih rashladnih uređaja na deponije otpada,
- formiranje registra uvoza/ izvoza i distribucije supstanci i uređaja u BiH,
- obaveze i način izvještavanja uvoznika supstanci,
- obaveze i prava nadležnih entitetskih ministarstava u procesu izdavanja licenci, godišnjih kvota i dozvola za uvoz / izvoz supstanci u BiH.

Predstojeće obaveze po Kigali amandmanu

Kigali amandman definira mjere kako bi se smanjile emisije, kao i proizvodnja i potrošnja HFC supstanci (koje se najviše koriste u stacionarnom i mobilnom sektoru rashladne, klima tehnike i dizalica toplote kao rashladni medij), zatim kako bi se smanjilo tržište proizvoda i opreme koje sadrže ove supstance ili od njih zavise, te povećalo korištenje alternativnih tehnologija koje ne oštećuju ozonski omotač i ne utiču na klimatske promjene

Hidrofluorokarboni (HFC supstance) su supstance koje su uvedene kao zamjena supstancama koje oštećuju ozonski omotač. Iako ne oštećuju ozonski omotač ove supstance su gasovi sa efektom staklene bašte koji imaju značajan potencijal globalnog zagrijavanja, te bi se nekontrolisanom proizvodnjom i potrošnjom, kao i emisijom ovih supstanci doprinijelo klimatskim promjenama.

Nekontrolisana potrošnja i proizvodnja, kao i emisije HFC supstanci, naročito u zemljama u razvoju, kao gasova sa efektom staklene bašte, dovela bi povećanja globalnog zagrijavanja od do 0.5°C do kraja vijeka, što bi izazvalo promjene za ljude, ekosisteme, biljni i životinjski svijet. Bez preduzimanja mjera, problem daljnje proizvodnje i potrošnje ovih supstanci bi evoluirao u vidu dalje degradacije ozonskog omotača kao i daljnjeg globalnog zagrijavanja.

Usvajanjem Kigali amandmana utvrđuju se obaveze postupnog smanjenja potrošnje HFC supstanci za zemlje Strane Montrealskog protokola. Prema Kigali amandmanu zemlje su podijeljene u 4 grupe zemalja, sa različitim kontrolnim mjerama.

Bosna i Hercegovina kao zemlja u razvoju i zemlja člana 5. Protokola je u obavezi da uvede kontrolne mjere kako slijedi:

- određivanje osnovne potrošnje za period od 2020. do 2022. godine
- zamrzavanje potrošnje na nivo osnovne potrošnje 2024. godine
- 10 % smanjenja potrošnje 2029. godine
- 80 % smanjenje potrošnje 2045. godine

Ratifikacijom Kigali amandmana, za zemlje člana 5. Protokola, kojima pripada i Bosna i Hercegovina, uvodi se obaveze uspostavljanja sistema dozvola za uvoz/izvoz ovih supstanci, kao i izvještavanje o potrošnji ovih supstanci, zatim utvrđivanje osnovne potrošnje (za period 2020-2022 godine), prvu kontrolnu mjeru zamrzavanje potrošnje na osnovni nivo 2024. godine, početak smanjenja potrošnje HFC supstanci od 10% 2029. godine. Bosna i Hercegovina je u procesu pristupanja EU uspostavila sistem uvoza/izvoza i izvještavanje od 2016. godine ovih supstanci, tako da utvrđivanje osnovne potrošnje i uvođenje kontrolnih mjera neće predstavljati problem. U procesu pristupanja EU Bosna i Hercegovina je u obavezi da svoje zakonodavstvo usaglasi sa F gas regulativom EU koja je za ovu grupu supstanci već utvrdila strožije kontrolne mjere. Usvajanjem ovog Amandama, i uvođenjem kontrolnih mjera, daće se doprinos i u postizanju ciljeva utvrđenih Pariškim sporazumom.

Ratifikacijom Kigali amandmana Bosna i Hercegovina, kao zemlja člana 5 Montrealskog protokola (zemlja u razvoju), će imati mogućnost da aplicira za finansijska sredstva za pripremu planova i programa za smanjenje potrošnje ove grupe supstanci, čime će se zemlja, kroz investicione i neinvesticione aktivnosti, biti u mogućnosti da u procesu pridruživanja EU ispuni standarde i zahtjeve propisane EU regulativama, a privrednom sektoru će omogućiti lakšu tranziciju i pristup novim tehnologijama i rashladnim fluidima koji ne oštećuju ozonski omotač i koji su sa nižim potencijalom GWP.

Stupanjem na snagu Kigali amandmana, države u razvoju, zemlje člana 5. Montrealskog protokola, kojima pripada i Bosna i Hercegovina imat će pristup finansijskoj i tehničkoj podršci, kako bi uspješno implementirala odredbe Amandmana, te osigurala da sprovođenje propisa ne generiše biznis barijere i administrativna opterećenja. Indikatori za praćenje ispunjenja ciljeva su potrošnja supstanci, koja se obzirom da Bosna i Hercegovina nije proizvođač ovih susptanci, računa kao razlika uvoza i izvoza. Ulazne podatke su obavezni dostavljati UINO BiH sektor carina i uvoznici. O progresu u ostvarivanju obaveza izvještavaće se Sekretarijatu za Ozon shodno obavezi iz člana 7. Montrealskog protokola o supstancama koje oštećuju ozonski omotač. Bosna i Hercegovina nije proizvođač HFC-a, ali je uvoznik i HFC se koristi u sektoru rashladnih i klima uređaja i dizalica toplote, tako da možemo ispuniti ovu mjeru.

Potvrđivanjem Kigali amandmana na Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, usvojenog 15. oktobra 2016. godine u Kigaliju, Bosna i Hercegovina učvršćuje svoj put ka učlanjenju u EU i potvrđuje preuzetu obavezu zajedničke borbe za zaštitu ozonskog omotača kao i negativnog uticaja klimatskih promjena sa ostalim zemljama potpisnicama.

Bosna i Hercegovina se kao članica Bečke konvencije o zaštiti ozonskog omotača i Montrealskog protokola o supstancama koje oštećuju ozonski omotač sa amandmanima, pridružila u borbi za očuvanje zaštite ozonskog omotača, te je implementacijom Programa i

Planova za eliminaciju supstanci koje oštećuju ozonski omotač postigla ciljeve i ispunila odredbe utvrđene Montrealskim protokolom.

Osnovni cilj ovog amandmana je nastavak implementacije Montrealskog protokola, kao i Planova i Programa za eliminaciju supstanci koje oštećuju ozonski omotač u Bosni i Hercegovini.

Ratifikacijom Kigali amandmana Bosna i Hercegovina će nastaviti aktivnosti na očuvanju ozonskog omotača, a uzimajući u obzir da su HFC supstance gasovi sa efektom staklene bašte, daće se doprinos i u implementaciji Pariškog sporazuma koji je Bosna i Hercegovina ratificirala 2017. godine (“Službeni glasnik BiH”, Međunarodni ugovori, br. 01/17). U širem smislu cilj ratifikacije se ogleda u činjenici da je na taj način nastavljena borba za zaštitu ozonskog omotača i protiv klimatskih promena na međunarodnom i globalnom nivou.

Opšte opredjeljenje Bosne i Hercegovine da aktivno učestvuje u međunarodnim tokovima u oblasti upravljanje okolišem nosi niz prava i obaveza. Pristup Evropskoj Uniji traži ispunjenje vrlo zahtjevnih uslova i angažovano djelovanje u pravcu prihvatanja i implementacije međunarodnih okolinskih ugovora, što uključuje i predmetni Kigali amandman.

Pristupanjem Kigali amandmanu BiH bi pristupila svim amandmanima Montrealskog protokola, te bi time ispunila još jedan važan korak u implementaciji Acquis Communautaire EC u oblasti zaštite okoline. Saradnja sa međunarodnom zajednicom u oblasti zaštite okoline se pokazuje kao veoma važan činilac na putu ka jačanju međunarodne uloge BiH.

Međunarodna i regionalna saradnja

Bosna i Hercegovina učestvuje u aktivnostima na međunarodnom nivou koje se odvijaju u okviru ovog ugovora. Pored navedenog, značajno je učešće i u radu Regionalne Ozonske mreže za Centralnu i Istočnu Evropu koju koordinira UNEP sa sjedištem u Parizu. Tokom 2019. godine na sastancima Regionalne ozonske mreže, pored predstavnika Ozonske jedinice, učestvovali su predstavnici Sektora carina pri Upravi za indirektno oporezivanje BiH zaduženih za implementaciju Montrealskog protokola u BiH, te predstavnici Asocijacije za oblast rashladne i klima tehnike, iz reda eksperata, koja je uspostavljena pri Vanjskotrgovinskoj komori BiH.